

**Църквата „Св. Георги“ в гр. Одрин - пазител на духовност
и културна памет на българите зад граница**
Маг. Василка Н. Караиванова

РЕЗЮМЕ

Докладът разкрива значението на българската църква „Св. Георги“ в Одрин за българската диаспора на територията на Р Турция. Представен е като резултат от изследванията по проект ДН15/4 „Създаване на модел за опазване, социализация и популяризиране на православните храмове в България“, реализиран с финансовата подкрепа на ФНИ към МОН.

През 1880 г. българското население в Одрин построява българската църква „Св. Георги“. Заслуга за това има тогавашния български - одрински митрополит Синесий. Сградата е трикорабна псевдобазилика, построена със стени от камъни и тухли с висок таван и обща площ от 350 кв. м. Вътре над балкона има още два етаж. Църквата „Св. Георги“ е облицована от вътре с дърво, а стените са украсени с икони. През 2003-2004 г. църквата основно е ремонтирана, реставрирани са иконостаса, амвона, владишкият трон и иконите. На втория етаж над балкона в одринската църква „Св. Георги“ е подредена експозицията „Делници и празници на българите от Одринска Тракия“, където са съхранени исторически материали, български народни костюми и много дарени икони, а библиотеката на храма, наброява над 2 000 книги. Църквата „Св. великомъченик Георги“ и до днес е обект на поклоннически и културен туризъм.

КЛЮЧОВИ ДУМИ: църква „Св. Георги“; Одрин; българската гимназия „Д-р Петър Берон“; българската църква „Св. св. Константин и Елена“; духовност; културна памет; българско преселение, проект ДН15/4.

Град Одрин (днес Едирне) е не само търговски и областен център в нашата пъстра съседна държава Турция, той е много повече в културната памет на българите. Място е тясно обвързано със значими български исторически събития, обекти, личности и др., дали отражение в съвременната ни история.

Градът е основан по заповед на римския император Адриан, управлявал от 117 г. до 138 г. сл. Хр., за създаването на който не случайно е подбрано това място, там се е намирало старо тракийско селище - Ускудама. През Късната античност и Средновековието градът се нарича Адрианопол.

Част от бележити и важни събития от средновековната българска история са обвързани с град Одрин – сред тях малка част са - през 813 г. хан Крум пръв превзема от византийците града. През 921 г. - цар Симеон Велики отново превзема Одрин и го включва в границите на българската държава. [Енциклопедия, 1987, с. 694] През 1205 г. цар Калоян разбива латинската армия край Одрин и пленява император Балдуин.

И не на последно място идва блестящата българска победа и превземането на Одринската крепост по време на Балканската война (1912-1913 г.) на 13 (нов стил 26) март 1913 г. [Енциклопедия, 1987, с. 695]

Постепенно през първата половина на XIX в. в Одрин се заселват - занаятчии и търговци - от тракийските села, хиляди българи, които към 1850 г. наброяват 10 000, а техният брой през 1873 г. е вече около 20 000 души [Македония, 1995, с. 70-71] и бързо се увеличава в следващите години. Тези хиляди българи се стремят не само към финансов просперитет, а и за създаване на свои духовно-просветни институции – черкви и училища.

Начало на българското училище в Одрин е поставено през 1846 г., а през 1851 г. богатият българин Найденов построява голяма училищна сграда за българско школо. През 1885 г. в българското училище се открива първият гимназиален клас, като постепенно до 1898 г. в гимназията има вече VII клас. За свой патрон гимназията избира името на д-р Петър Берон, който завещава средства за нейната издръжка. Тази гимназия е със статут на педагогическо училище и подготвя учители за българските села в Одринска Тракия. [Божинов, 1982, с. 329]

През 1913 г. след приключването на Междусъюзническата война, следва масово изселване на българите от Одрин и има второ, окончателно изселване след Първата световна война през 1920 г., така че в града остават много малко българи. Българската гимназия „Д-р Петър Берон“, както и всички български училища са закрити, като приемник на гимназията става тази в гр. Свиленград. За времето на своето съществуване Българската гимназия „Д-р Петър Берон“ в Одрин завършват 145 българи с пълен курс на средно образование. [Божинов, 1982, с. 329]

До 1913 г. в Одрин има и Българска девическа гимназия, както и четири български основни училища. Красивата и голяма сграда на Българската гимназия „Д-р Петър Берон“ днес е турски държавен училищен пансион.

В Одрин през втората половина на XIX век за задоволяване на духовните нужди са построени две български църкви Първият български храм в града е „Св. св. Константин и Елена“. Построена е със средства, събрани от българската общност, като главен майстор-строител е Константин

Казаков. Строежът на църквата започва на 3 март 1869 г., като завършва на 25 септември същата година. Сградата на храма представлява трикорабна псевдобазилика, характерна за късното Българско възрождение, с обща площ от 800 кв. м. Българската църква „Св. св. Константин и Елена“ в Одрин е реставрирана през 2008 г. с пари от български дарители и български държавни средства. [Мечева, 2020, с. 229]

Втората българска църква в Одрин е „Св. Георги“. Принос за построяването на храма има българският духовник Синесий (роден през 1836 г. и починал - 1917 г.). В своето духовно служене той е епископ в Щип и Пловдив и митрополит (владика) в Одрин, Охрид и Скопие. Синесий е български митрополит в Одрин от 1878 г., когато пристига в града заедно с руските войски и остава като митрополит до 1885 г., като е преместен от Българската екзархия за митрополит в Охрид.

В своите автобиографични бележки Синесий си спомня: „На нас, българите, той (Одринският валия, областен управител, Реуф паша – бел. автора) отпусна 400 златни турски лири, с които да си построим нова черква. Такава черква ние действително построихме с тези пари, като събрахме и още помощи от християните българи. Новосъградената черква беше „Св. великомъченик Георги“. [Автобиографични, 1934, с. 13-14] Става ясно, че основните парични средства са дадени от турската държава в лицето на областния управител Реуф паша, който издейства също и разрешение (ферман) за строежа на сградата от турския султан Хамид Втори. Събрани и добавени са още парични средства от местните българи, а също така има и много вложен доброволен труд при строежа на храма, даден от одринските българи.

Църквата „Св. Георги“ се намира в североизточната част на Одрин в квартал Къйък, който по това време е населен предимно с българи. Основите на храма са тържествено положени на 23 април 1880 г. и тя е завършена и осветена до края на същата година. И тази втора българска църква представлява - трикорабна псевдобазилика, построена със стени от камъни и тухли с висок таван и обща площ от 350 кв. м. Вътре над балкона има още два етажета. Църквата „Св. Георги“ е облицована от вътре с дърво, а стените са украсени с икони. След изселване на българското население от Одрин през 1913 г. Българската екзархия е преместена от Цариград в гр. София, но тя продължава да поддържа епархията си в Одрин. До 1940 г. църквата „Св. Георги“ има свещеник, командирован от България, а след това богослужението се извършва от български свещеник от Желязната църква „Св. Стефан“ в Цариград. [Кирил, Патриарх, 1970, с. 178]

В началото на 80-те години на XX век одринската църква „Св. Георги“ се поддържа доброволно от местния одрински българин Филип Чъкърък, който изпълнява задълженията и на свещеник.

Днес това свято духовно дело продължава неговия син Александър Чъкърък, който е завършил Духовната семинария и духовната академия в София през - 2001 г. е ръкоположен за свещеник в храма от Старозагорския митрополит Галактион. От началото на 2003 г. и Вселенският патриарх Вартоломей дава право на отец Александър да служи в одринската църква „Св. Георги“. [Темелски, 2020, с. 68]

През 2001 г. е изработен проект за реставрация на църквата „Св. Георги“ в град Одрин в рамките на подписаната между България и Турция програма за взаимно опазване на недвижимото културно наследство на териториите на двете държави. Инициативата и първите събрани средства за ремонт и възстановяване на църквата „Св. Георги“ е на Съюза на тракийските дружества в България, като най-активно е дружеството в Стара Загора. [Мечева, 2020, с. 228] Ремонтните дейности в храма започват на 1 октомври 2003 г. и приключват на 30 април 2004 г. Реставрирани са иконостаса, амвона, владишкият трон и иконите. Възстановеният храм е тържествено открит на 9 май 2004 г. в присъствието на много турски и български официални лица. Тържествената литургия тогава се води от Русенския митрополит Неофит, днес Български патриарх. По-късно на българската църква „Св. Георги“ е монтиран титаниев купол. Улицата пред храма е прекръстена на улица „Църква Св. Георги“.

Знае се, че през 1913 г. в двора на българската църква „Св. св. Константин и Елена“ са погребани български офицери и войници, загинали в Одринската епопея. След Втората световна война това гробище е унищожено от местните власти, независимо от международно приетия закон за запазване на военните гробища. Тогава неизвестни българи са успели да вземат четири надгробни кръста и ги пренасят в църквата „Св. Георги“. Днес тези автентични каменни кръста се съхраняват в олтара на църквата. Надписите върху тях са на четиримата български герои са: „Подпоручик Христо Пъргов от Бургас, починал на 10 май 1913 г.; майор Павел Коняров от VIII-ми артилерийски полк от Ямбол, починал на 20 март 1913 г.; капитан Александър Горанов от VIII-ми артилерийски полк от Стара Загора, починал на 13 март 1913 г. и майор Ангел Тодоров, починал на 13 март 1913 г.“ [Мечева, 2020, с. 228]

На втория етаж над балкона в одринската църква „Св. Георги“ е подредена експозицията „Делници и празници на българите от Одринска

Тракия“, където са съхранени исторически материали, български народни костюми и много дарени икони.

На третия етаж е библиотеката на храма, чиито фонд наброява над 2 000 книги на български език, дарени от Тракийските дружества, книжарници „Хеликон“ и български граждани. Към тази одринска църква своята дейност развива и българско читалище.

На храмовия празник 6 май (Гергьовден), тук пристигат няколко стотин туристи от България, Гърция и Турция - но освен на този празник тук има постоянен поток от туристи и вратите на църквата са отворени от 9 часа сутринта до късно вечерта всеки ден. Двете български църкви в гр. Одрин, както и Желязната църква „Св. Стефан“ в Цариград са обект преди всичко на поклоннически туризъм от граждани.

В последно време, за развитието на българските духовни средища, допринася и църква „Св. Георги“, в настоящия глобализиран свят тя подпомага българската общност зад граница да е по-сплотена и единна, и да не забравяме, че преди да бъдем европейци, ние преди всичко сме българи.

Литература:

1. **Автобиографични, 1934.** Автобиографични бележки на Синесий, епископ в Щип и Пловдив и митрополит в Одрин, Охрид и Скопие. София, 1934.
2. **Божинов, 1982.** Божинов, Воин. Българската просвета в Македония и Одринска Тракия (1878-1913) София, 1982.
3. **Енциклопедия, 1987.** Енциклопедия България. Одрин. Том IV, София, 1987.
4. **Кирил, Патриарх, 1970.** Кирил, Патриарх български. Българската Екзархия в Одринско и Македония след Освободителната война (1877-1878) Том I, книга II. София, 1970.
5. **Македония, 1995.** Македония и Одринско. Статистика на населението от 1873 г. Македонски научен институт,. Македонска библиотека № 33. София, 1995. ДА
6. **Мечева, 2020.** Мечева, Петра. Тракия не ще забравим! Стара Загора, 2020.
7. **Темелски, 2020.** Темелски, Христо. Българската Екзархия. 150 години от учредяването ѝ. София, 2020.